

YVES BOT

FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2011. február 9.¹

1. A Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Németország) több kérdést terjeszt előzetes döntéshozatal céljából a Bíróság elé, amelyek tárgya a géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról szóló, 2003. szeptember 22-i 1829/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet² rendelkezéseinek értelmezése.

2. E kérdések az olyan élelmiszerek jogi státuszára vonatkoznak, mint a méz és a virágoralapú étrend-kiegészítők, amelyekben alacsony mennyiségben nem szándékosan jelen van az olyan géntechnológiával módosított növényekből származó virágpórá, mint a Monsanto által előállított MON 810 kukorica, amely géntechnológiával módosított DNS-t és géntechnológiával módosított fehérjét tartalmaz.

3. E kérdések lényegében arra vonatkoznak, hogy az ilyen élelmiszerekre vonatkozik-e az 1829/2003 rendelet által a géntechnológiával módosított élelmiszerek tekintetében bevezetett engedélyezési, címkézési és felügyeleti szabályozás.

4. A Bíróság által adandó válaszoktól függ az alapügyben azon méhészek³ pénzügyi kártérítéshez való joga, akik méhészeteket tartanak fenn a Freistaat Bayernhez tartozó területek közelében, amelyeken az utóbbi években géntechnológiával módosított MON 810 kukoricát termesztettek kutatási célokból.

5. A jelen ügy kapcsán a Bíróságnak így a géntechnológiailag módosított kultúrák és az azokat körülvevő hagyományos termények együttéléséhez kapcsolódó problémákkal kell foglalkoznia. Az uniós jogalkotó a jelen pillanatig a szubszidiaritás elve alapján úgy döntött, hogy a tagállamokra hagyja az említett együttélés szabályainak meghatározását. Az ilyen szabályok, ahogy azt az alapügy alapját képező nemzeti rendelkezések is mutatják, az ezzel összefüggő sajátos felelősségi szabályozás kialakításában is állhatnak. Egy ilyen felelősségi rendszer kialakítása és különösen a mezőgazdasági termelő terményei megfertőződéséből származó kárának megállapítása annak eldöntését igényelheti, hogy egy adott termék géntechnológiával módosított élelmiszernek kell-e minősíteni, vagy sem, amely ilyen jellege miatt az 1829/2003 rendelet alkalmazásában forgalombahozatali, felügyeleti

1 – Eredeti nyelv: francia.

2 – HL L 268., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 32. kötet, 432. o.

3 – K. H. Bablok, S. Egeter, J. Stegmeier és K. Müller, valamint B. Klimesch (a továbbiakban együtt: K. H. Bablok és társai).

és címkézési kötelezettség alá esik. E minősítési probléma képezi a jelen ügy egyik elsődleges kérdését.

6. A jelen indítványban először is azt javaslom, hogy a Bíróság tekintse úgy, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek⁴ környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2001. március 12-i 2001/18/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv⁵ 2. cikkének (1) bekezdését és az 1829/2003 irányelv 2. cikkének 4. pontját úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezések értelmében nem tekintendő „szervezetnek” a géntechnológiával módosított növényből származó virágpor, amely abban az időpontban, amikor a mézbe kerül, vagy étrend-kiegészítőként felhasználják, már nem alkalmas a növények reprodukciójában játszott szerepének betöltésére.

7. Ezt követően azt javaslom, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 10. pontját úgy kell értelmezni, hogy ahhoz, hogy egy élelmiszer „GMÓ-kból előállítottak” minősüljön, elegendő, ha ez az élelmiszer géntechnológiával módosított növényekből származó anyagot tartalmaz.

Emellett rámutatok, hogy e rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontját állásponthoz képest úgy kell értelmezni, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó virágpor tartalmazó méz, illetve az e virágporból készült étrend-kiegészítők GMÓ-kból előállított összetevőt tartalmazó élelmiszerek. Kiemelem, hogy e tekintetben nem számít, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó anyag szándékosan került-e be az ilyen élelmiszerekbe, vagy sem.

8. Végül azt javaslom a Bíróságnak, hogy állapítsa meg, hogy az 1829/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdését, valamint 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy egy olyan kukoricafajtából származó virágpor nem szándékos jelenléte a mézben, mint a MON 180 kukorica – amely a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról szóló, 1990. április 23-i 90/220/EGK tanácsi irányelv⁶ alapján forgalomba hozatali engedélyt kapott, és amelynek e rendelet 8. cikke (1) bekezdésének a) pontja alapján csak bizonyos származékok rendelkeznek létező terméként engedéllyel – azzal a következménnyel jár, hogy e méz forgalomba hozatalához az említett rendeletnek megfelelően kiadott engedély szükséges. Ehhez hozzáteszem, hogy az 1829/2003 rendelet 12. cikkének (2) bekezdésében és 47. cikkének (1) bekezdésében szereplő túrérsi küszöbértékek analógia alapján nem

4 – A továbbiakban: GMO.

5 – HL L 106., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 6. kötet, 77. o.

6 – HL L 117., 15. o.

alkalmazhatók a rendelet 4. cikkének (2) bekezdéséből következő forgalombahozatali engedély előírására.

10. Ezen irányelv negyedik preambulumbekezdése így szól:

„Az élő szervezetek, amelyeket akár kísérleti céllal, akár mint kereskedelmi terméket, nagy vagy kis mennyiségben a környezetbe bocsátanak, szaporodhatnak a környezetben, és átléphetik a nemzeti határokat, ezáltal más tagállamokra is hatással lehetnek. Az ilyen jellegű kibocsátások visszafordíthatatlan hatással lehetnek a környezetre.”

I – Jogi háttér

A – Az uniós jog

1. A 2001/18 irányelv

9. Különösen a (28) preambulumbekkezdésével együtt értelmezett 1. cikkének megfelelően az 1829/2003 rendelet és a 2003. szeptember 22-i 1830/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet által módosított 2001/18 irányelv⁷ a GMÓ-k környezetbe történő szándékos kibocsátását szabályozza bármilyen, az Európai Közösségen belüli forgalomba hozataltól eltérő célból, illetve a GMÓ-k termékként vagy termékekben történő forgalomba hozatalát, amennyiben a termékek tervezett felhasználása a szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásával jár.

11. Az irányelv (5) preambulumbekkezdése szerint „[a]z emberi egészség és a környezet védelme megköveteli, hogy megfelelő figyelmet fordítsanak a géntechnológiával módosított szervezetek (GMÓ-k) környezetbe történő szándékos kibocsátása kockázatainak ellenőrzésére”.

12. Emellett a 2001/18 irányelv (13) preambulumbekkezdése előírja, hogy „[annak] tartalma kellően figyelembe veszi e területen a nemzetközi tapasztalatokat és a nemzetközi kereskedelmi kötelezettségeket, és figyelemmel van a Biológiai Sokféleség Egyezményhez^[8] mellékletét képező, a biológiai biztonságról szóló Cartagenai Jegyzőkönyv^[9] követelményeire”.

13. Az irányelv 4. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a GMÓ-kat csak az irányelv B. illetve C. részében foglalt rendelkezéseknek

8 – Az Egyesült Nemzetek Környezet és Fejlődés Konferenciáján (UNCED) Rio de Janeiróban 1992. június 5-én aláírásra megnyitott egyezmény. Hatálybalépésének időpontja 1993. december 29.

9 – A biológiai sokféleségről szóló egyezményhez kapcsolódó, a biológiai biztonságról szóló cartagenai jegyzőkönyv, amelyet 2000. január 29-én fogadtak el Montrealban, a továbbiakban: Jegyzőkönyv.

7 – HL L 268., 24. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 32. kötet, 455. o., a továbbiakban: 2001/18 irányelv.

megfelelően lehet a környezetbe szándékosan kibocsátani vagy forgalomba hozni, vagyis az erre vonatkozó kérelem bejelentését, az emberi egészségre és a környezetre vonatkozó kockázatértékelést, továbbá az illetékes hatóság általi engedélyezést követően.

14. A 2001/18 irányelv 4. cikkének (3) bekezdése szerint a tagállamoknak és szükség esetén a Bizottságnak biztosítani kell, hogy az emberi egészség és a környezet szempontjából a GMO-kból más szervezetekbe történő génátvitel során közvetlenül vagy közvetetten előforduló lehetséges káros hatásokat esetről esetre alaposan értékeljék.

2. Az 1829/2003 rendelet

15. Az 1829/2003 rendelet (1) preambulumbekzdése kiemeli, hogy „[a] biztonságos és egészséges élelmiszerek és takarmányok szabad mozgása lényeges vonása a belső piacnak, és jelentős mértékben hozzájárul a polgárok egészségéhez, jólétéhez, valamint társadalmi és gazdasági érdekeihez”.

16. E rendelet (2) preambulumbekzdése hangsúlyozza, hogy „[a] közösségi politikák végrehajtása során biztosítani kell az emberi élet és egészség védelmének magas szintjét”.

17. A rendelet (3) preambulumbekzdése ebből következően előírja, hogy „[a]z emberi és állati egészség védelme érdekében [a GMO-kból] álló, azokat tartalmazó vagy azokból előállított élelmiszereken és takarmányokon (a továbbiakban géntechnológiával módosított élelmiszer és takarmány) a Közösségben történő forgalomba hozatal megelőzően közösségi eljárással biztonsági értékelést kell végezni”.

18. Az 1829/2003 rendelet (9) preambulumbekzdése kiemeli, hogy „a géntechnológiával módosított élelmiszerek és takarmányok közösségi piacon történő forgalomba hozatalát csak az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság^[10] felelősségi körén belül elvégzett, az emberi és állati egészségre és megfelelő esetben a környezetre gyakorolt hatásuk bármilyen kockázatára kiterjedő, a legmagasabb szintű elvárásoknak megfelelő tudományos értékelést követően lehet engedélyezni”.

19. A rendelet (11) preambulumbekzdése szerint „amikor e rendelet alapján egy élelmiszerek és/vagy takarmányok előállítása során használt GMO-t engedélyeznek, az abból a GMO-ból álló, azt tartalmazó vagy abból előállított élelmiszereket és/vagy takarmányokat nem kell e rendelet alapján engedélyezni,

10 – A továbbiakban: Hatóság.

hanem azokra a GMÓ-ra megadott engedélyben említett követelmények vonatkoznak”

22. E meghatározások közé tartoznak többek között a következők:

20. A rendelet (16) preambulumbekzdése alapján annak „a »GMÓ-ból« előállított élelmiszerekre és takarmányokra kell kiterjednie, de »GMÓ-val« előállított élelmiszerekre és takarmányokra nem. A meghatározó kritérium az, hogy az élelmiszerben vagy a takarmányban jelen van-e a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag”.

– „élelmiszer”: minden olyan feldolgozott, részben feldolgozott vagy feldolgozatlan anyag vagy termék, amelyet emberi fogyasztásra szánnak, illetve amelyet várhatóan emberek fogyasztanak el;

– „szervezet”: bármilyen élőlény, amely reprodukcióra és genetikai anyagának átadására képes;

21. Az 1829/2003 rendelet 2. cikke egy sor, a rendelet alkalmazása szempontjából releváns fogalom meghatározását tartalmazza, adott esetben az élelmiszerek címkézésére, kiserelésére és reklámozására vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 2000. március 20-i 2000/13/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben¹¹, a 2001/18 irányelvben, vagy az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszer-biztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról szóló, 2002. január 28-i 178/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletben¹² szereplő fogalommeghatározásokra utalva.

– „[GMO]”: olyan szervezet, az ember kivételével, amelyben a genetikai anyagot olyan módon változtatták meg, amely nem fordulna elő a természetben párosodás, illetve természetes rekombináció útján;

– „szándékos kibocsátás”: a GMO vagy GMÓ-k kombinációjának bármilyen célzatos környezetbe juttatása, amely(ek)re nézve semmilyen különleges elszigetelési intézkedést nem alkalmaztak a lakossággal és a környezettel való érintkezés korlátozása érdekében, valamint nagyfokú védelemnek a lakosság és a környezet számára történő biztosítása érdekében;

11 – HL L 109., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 5. kötet, 75. o.

12 – HL L 31., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 6. kötet, 463. o.

– „környezeti kockázatértékelés”: azon emberi egészségre és környezetre ható kockázatok – akár közvetlenek vagy

közvetettek, azonnaliak vagy későbbiek – értékelése, amelyeket a GMÓ-k szándékos kibocsátása vagy forgalomba hozatala jelenthet;

- „géntechnológiával módosított élelmiszer”: GMÓ-kat tartalmazó, azokból álló vagy azokból előállított élelmiszer;
- „élelmiszerként történő felhasználásra szánt géntechnológiával módosított szervezet”: GMO, amelyet élelmiszerként vagy élelmiszerek előállítása során kiindulási anyagként lehet felhasználni;
- „GMÓ-kból előállított”: teljesen vagy részben GMÓ-kból származó, de GMÓ-kat nem tartalmazó vagy nem azokból álló;
- „Összetevő”: minden anyag, beleértve az adalékanyagokat is, amelyet élelmiszer előállításánál vagy elkészítésénél használnak fel, és a késztermékben még jelen van, akár módosult formában is.

b) GMÓ-kat tartalmazó, vagy azokból álló élelmiszerek;

c) GMÓ-kból előállított [helyesen: GMÓ-kból előállított összetevőkből előállított] élelmiszerek, vagy GMÓ-kból előállított összetevőket tartalmazó élelmiszerek”.

24. E rendelet 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően:

„Élelmiszerként történő felhasználásra szánt GMÓ-t vagy a 3. cikk (1) bekezdésében említett élelmiszert csak akkor lehet forgalomba hozni, ha az rendelkezik az e szakasznak megfelelően megadott engedéllyel, és az engedélyezés vonatkozó feltételei teljesülnek.”

25. Az 1829/2003 rendelet 4. cikkének (3) bekezdése alapján az engedélyezésre csak akkor kerülhet sor, ha bizonyítják többek között, hogy a GMO vagy a géntechnológiával módosított élelmiszer nem gyakorol kedvezőtlen hatást az emberi egészségre, az állati egészségre vagy a környezetre.

26. Ugyanezen rendelet 7. cikkének (5) bekezdése szerint a rendeletben említett eljárásnak megfelelően megadott engedély 10 évig érvényes a Közösség egész területén, és az megújítható.

23. Az 1829/2003 rendelet hatályát a géntechnológiával módosított élelmiszerek tekintetében a rendelet 3. cikkének (1) bekezdése határozza meg. Itt állapítják meg, hogy az „Engedélyezés és felügyelet” című szakaszt a következőkre kell alkalmazni:

„a) élelmiszerként történő felhasználásra szánt GMÓ-k;

27. A létező termékek kapcsán a rendelet 8. cikke a következőket írja elő:

belül értesítik a Bizottságot, hogy a termékeket e rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően hozták forgalomba a Közösségben.

„(1) A 4. cikk (2) bekezdésétől eltérve, az e szakasz hatálya alá tartozó termékek, amelyeket e rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően jogszerűen hoztak forgalomba a Közösségben, továbbra is forgalomban maradhatnak, azokat felhasználhatják és feldolgozhatják, feltéve hogy megfelelnek a következő feltételeknek:

a) a 90/220[...] irányelv szerint [az új élelmiszerekről és az új élelmiszer-összetevőkről szóló, 1997. január 27-i] 258/97/EK [európai parlamenti és tanácsi] rendelet¹³ hatálybalépése előtt, vagy a 258/97[...] rendelet rendelkezéseinek megfelelően forgalomba hozott termékek esetében az érintett termékek forgalomba hozataláért felelős vállalkozók az e rendelet alkalmazásának időpontját követő hat hónapon belül értesítik a Bizottságot arról a dátumról, amikor ezeket a termékeket először hozták forgalomba a Közösségben;

b) azon termékek esetében, amelyeket jogszerűen hoztak forgalomba a Közösségben, de nem tartoznak az a) pont alá, az érintett termékek forgalomba hozataláért felelős vállalkozók az e rendelet alkalmazásának időpontját követő hat hónapon

(2) Az (1) bekezdésben említett értesítéshez az 5. cikk (3) és adott esetben (5) bekezdésében említett adatokat kell csatolni, amelyeket a Bizottság továbbít a Hatóságnak és a tagállamoknak. A Hatóság továbbítja a közösségi referencialaboratóriumnak az 5. cikk (3) bekezdése i) és j) pontjában említett adatokat. A közösségi referencialaboratórium megvizsgálja és hitelesíti a kérelmező által javasolt ki-mutatási és azonosítási módszert.

(3) E rendelet alkalmazásának időpontjától számított egy éven belül, és annak igazolását követően, hogy valamennyi megkövetelt információt benyújtottak és megvizsgálták, az érintett termékeket fel kell venni a nyilvántartásba [...]

(4) Az (1) bekezdés a) pontjában említett termékek első forgalomba hozatalának időpontjától számított kilenc éven belül, de e rendelet alkalmazásának időpontjától számított három évnél semmilyen esetben sem korábban, a forgalomba hozatalért felelős vállalkozók kérelmet nyújtanak be a 11. cikknek megfelelően, amelyet értelemszerűen kell alkalmazni.

13 – HL L 43., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 18. kötet, 244. o.

E rendelet alkalmazásának időpontjától számított három éven belül az (1) bekezdés b) pontjában említett termékek forgalomba hozataláért felelős vállalkozók kérelmet nyújtanak be a 11. cikknek megfelelően, amelyet értelemszerűen kell alkalmazni.

[...]"

28. Az 1829/2003 rendelet 9. cikkének (1) bekezdése alapján miután a rendeletnek megfelelően engedélyt bocsátottak ki, az engedély jogosultja és az érintett felek betartják az engedélyben elrendelt valamennyi feltételt és korlátozást, és különösen arról gondoskodnak, hogy az engedély alá nem tartozó termékek ne kerüljenek élelmiszerként vagy takarmányként forgalomba.

29. A rendelet II. fejezetének „Címkézés” című 2. szakaszában található 12. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Ezt a szakaszt azokra az élelmiszerekre kell alkalmazni, amelyeket ilyen formában a Közösségen belüli végső felhasználónak vagy a közétkeztetésben működő gazdasági szereplőknek kell szállítani, és:

a) GMÓ-kat tartalmaznak, vagy azokból állnak; vagy

b) azokat GMÓ-kból állították elő, vagy GMÓ-kból előállított összetevőket tartalmaznak.

(2) Ezt a szakaszt azokra az élelmiszerekre nem kell alkalmazni, amelyek az egyes összetevők vagy az egyetlen összetevőből álló élelmiszer legfeljebb 0,9 százalékos arányában olyan anyagot tartalmaznak, amely GMÓ-kat tartalmaz, azokból áll vagy állították elő, feltéve hogy ez az előfordulás véletlen és technikailag elkerülhetetlen.

[...]"

30. A rendelet „Az olyan, géntechnológiával módosított anyagok véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen előfordulására vonatkozó átmeneti intézkedések, amelyek kockázatértékelése kedvező eredménnyel járt” című 47. cikke a következőket mondja ki:

„(1) A GMÓ-kat tartalmazó, azokból álló vagy azokból előállított anyag 0,5%-ot meg nem haladó arányú jelenlétét az élelmiszerben vagy takarmányban nem kell a 4. cikk (2) bekezdése [...] megsértésének tekinteni, feltéve hogy:

a) ez az előfordulás véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen;

- b) a géntechnológiával módosított anyag a közösségi tudományos bizottság(ok)tól vagy a Hatóságtól e rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően kedvező véleményt kapott;
- c) az engedélyezése iránti kérelmet a vonatkozó közösségi jogszabályoknak megfelelően nem utasították el; és
- d) a kimutatási módszerek nyilvánosan hozzáférhetőek.

[...]

(5) Ezt a cikket e rendelet alkalmazásának időpontjától számított hároméves időtartamon át kell alkalmazni.”

3. A 2001/110/EK irányelv

31. A mézről szóló, 2001. december 20-i 2001/110/EK tanácsi irányelv¹⁴ 1. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Ezt az irányelvet az I. mellékletben meghatározott termékekre kell alkalmazni. E termékeknek meg kell felelniük a II. mellékletben meghatározott követelményeknek.”

14 – HL L 10., 47. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 27. kötet, 179. o.

32. Az irányelv I. mellékletének 1. pontja az alábbi meghatározást tartalmazza:

„A méz az *Apis mellifera* méhek által növényi nektárból vagy élő növényi részek nedvéből, illetőleg növényi nedveket szívó rovarok élő növényi részeken kiválasztott anyagából előállított természetes édes anyag, amelyet a méhek begyűjtenek, saját különleges anyagaik hozzáadásával átalakítanak, raktároznak, dehidratálnak és lépekben érlelnek”.

33. Ugyanezen irányelv II. mellékletének első három bekezdése a következőket rögzíti:

„A méz elsődlegesen különféle cukrokból, túlnyomórészt fruktózból és glükózból, valamint egyéb anyagokból (mint például szerves savakból, enzimekből és a begyűjtött mézből kivont [helyesen: a méz begyűjtése során bekerült] szilárd részecskékből) áll. [...]

Mézként történő piaci forgalmazása és emberi fogyasztás céljára készült termékben történő felhasználása esetén a mézhez más élelmiszer-összetevőt (ideértve az élelmiszer-adalékanyagokat is), valamint mézen kívüli egyéb hozzáadott anyagot nem lehet adni. A méznek – amennyire lehetséges – az összetételétől idegen szerves vagy szervetlen anyagoktól mentesnek kell maradnia. [...]

Az I. melléklet 2. b) viii. pontjának sérelme nélkül sem a pollent, sem a méz egyetlen alkotóelemét sem lehet kivonni a mézből, kivéve ha ez az idegen szerves vagy szervetlen anyag eltávolításakor elkerülhetetlen.”

2. e törvény vagy más jogszabály rendelkezései alapján csak a géntechnológiai módosítás feltüntetésével lehet forgalomba hozni [...]”

35. A BGB 906. cikke (2) bekezdésének 2002. január 2-án kihirdetett szövege¹⁶ a következőképpen rendelkezik:

B – *A nemzeti jog*

34. A géntechnológiáról szóló törvény (Gentechnikgesetz, a továbbiakban: GenTG) 2004. december 21-i törvénnyel¹⁵ beiktatott 36a. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Egy szervezet genetikailag módosított jellemzőinek átvitele vagy [a GMÓ-k] egyéb módon történő bekerülése a polgári törvénykönyv [Bürgerliches Gesetzbuch, a továbbiakban: BGB] 906. cikke értelmében jelentős sérelemnek minősül, ha az átvitel vagy egyéb módon történő bekerülés miatt a használatra jogosult személy szándéka ellenére bizonyos terméket különösen

„Ugyanez vonatkozik arra az esetre, ha a másik ingatlan helyi szokásoknak megfelelő, és az ilyen használóktól gazdasági szempontból elvárható intézkedésekkel meg nem akadályozható használata idéz elő jelentős sérelmet. Ha a tulajdonosnak ez alapján túrníe kell a behatást, a másik ingatlan birtokosától megfelelő pénzbeli kártérítést kérhet, amennyiben a behatás az elvárható mértéken túl kárt okoz az ingatlana helyi szokásoknak megfelelő használatában vagy az ingatlan használatában.”

II – Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

1. nem lehet forgalomba hozni, vagy

36. 1998-ban a Monsanto a 90/220/EGK tanácsi irányelvnek megfelelően, a genetikailag

15 – BGBl. I. 2005., 186. o.

16 – BGBl. I. 2002., 42. o.

módosított kukorica (*Zea mays* L. MON 810 vonal) forgalomba hozataláról szóló, 1998. április 22-i 98/294/EK bizottsági határozat¹⁷ végrehajtásának keretében forgalomba hozatali engedélyt szerzett a géntechnológiával módosított MON 810 kukoricára¹⁸.

biztonsági hivatal, Németország) 2009. április 17-i határozatával, amely elrendelte a forgalomba hozatali engedély ideiglenes felfüggesztését, megtiltotta a MON 810 kukorica termesztését Németországban.

37. Több, a MON 810 vonalból származó terméket engedélyeztek a 258/97 rendelet alapján, amelyeket később mint létező termékeket jelentettek be az 1829/2003 rendelet 8. cikke (1) bekezdése a) pontjának megfelelően. Kukoricalisztról, kukoricasikérről, kukoricagrízről, kukoricakeményítőről, kukoricaglükózzról és kukoricaolajról van szó.

40. A géntechnológiával módosított MON 810 kukoricavonal a *Bacillus turingiensis* (Bt) talajbaktérium génjét tartalmazza, amely a kukoricánövényben Bt-toxin termelődését eredményezi. Ezek a Bt-toxinok egy kukoricára káros molyfaj, a kukoricamoly lárvái ellen védenek, amelyek hogyha ellepik a kukoricánövényt, akkor gyengítik a fejlődését. A Bt-toxin megsemmisíti a rovarlárva bélfalában található sejteket, és ezáltal elpusztítja a lárvákat.

38. A Monsanto 2007-ben kérte ezeknek az engedélyeknek a megújítását. E kérelem jelenleg is vizsgálat alatt áll. Az 1829/2003 rendelet 11. cikke (4) bekezdésének alkalmazásában az engedély időtartama a döntéshozatalig meghosszabbodott.

41. A Freistaat Bayern különböző földterületek tulajdonosa, amelyeken az utóbbi években kutatási célból géntechnológiával módosított MON 810 kukoricát termesztettek. Nem zárja ki, hogy ismét ilyen fog termesztetni, amikor a szövetségi területre elrendelt tilalom lejár.

39. Ugyanakkor a Bundesamt für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit (szövetségi fogyasztóvédelmi és élelmiszer-

42. K. H. Bablok amatőr méhész. A Freistaat Bayern földterületeinek közelében eladásra és saját fogyasztásra termel mézet. 2005-ig virágport is termelt élelmiszerként, étrend-kiegészítő formájában történő eladásra. Tervezi, hogy újból megkezdje a virágportermelést, amint elhárul a géntechnológiával módosított virágpor bekerülésének veszélye.

17 – HL 1998. L 131., 32. o.; magyar nyelvű kiadása 3. fejezet, 23. kötet, 77. o.

18 – E határozat 1. cikkének végrehajtásában és ezen irányelv 13. cikkének (4) bekezdésével összhangban a francia ministre de l'Agriculture et de la Pêche (mezőgazdasági és halászati miniszter) 1998. augusztus 3-i határozatával írásban hozzájárult a forgalomba hozatalhoz (lásd a 1990. április 23-i 90/220/EK irányelv 13. cikkének (4) bekezdése és a genetikailag módosított kukorica [*Zea mays* L. T25 és MON 810 vonal] forgalomba hozataláról szóló, 1998. április 22-i 98/293/EK és 98/294/EK bizottsági határozatok alapján az írásbeli hozzájárulásról szóló 1998. augusztus 3-i határozatot [JORE, 1998. augusztus 5., 11985. o.]).

43. S. Egeter, J. Stegmeier és K. Müller, valamint B. Klimesch a fellebbezés szakaszában léptek be a nemzeti eljárásba. Ők is amatőr méhészek, közülük egyesek csak saját fogyasztásra termelnek. Kaptáraik a Freistaat Bayern vetésterületeitől 1–3 km-re találhatóak.

44. A virágpor, amit a méhek táplálkozás céljából gyűjtenek, a mézben vagy véletlenül található meg a méhek méztermelő tevékenysége folytán, vagy mesterségesen a lépek centrifugálásának hatására a méz begyűjtése során, ami a mézet tartalmazó lépsejtek tartalmának kivonása mellett a szomszédos, virágpor tárolására szolgáló sejtek tartalmának kivonását is eredményezheti.

45. 2005-ben K.H. Bablok kukorica-virágporában, amelyet a Freistaat Bayern kísérleti gazdaságától 500 m-re felállított kaptárak méheiteől gyűjtött be, MON 810-DNS (a teljes kukorica-DNS 4,1%-a), valamint transzgenikus fehérjék (Bt-toxin) jelenlétét állapították meg.

46. Emellett K.H. Bablok egyes mézmintákban is kimutatták nagyon kis mennyiségű MON 810-DNS jelenlétét, amely e kukorica virágporának a beviteléből származik.

47. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat időpontjában a többi felperes méhészeti termékeiben nem mutatták ki MON 810-DNS jelenlétét.

48. Az alapeljárásban – amelynek felei egyrészt K.H. Bablok és társai, másrészt a Freistaat Bayern, amelyet a Monsanto Technology LLC, a Monsanto Agrar Deutschland GmbH és a Monsanto Europe SA támogat – a kérdést előterjesztő bíróságnak többek között arról kell döntenie, hogy a MON 810 kukorica virágpora miatt a szóban forgó méhészeti termékek „jelentős sérelmet” szenvedtek-e a GenTG 36a. cikke és a BGB 906. cikkének (2) bekezdése értelmében, illetve hogy ennek folytán alkalmatlanná váltak-e a forgalomba hozatalra vagy a fogyasztásra.¹⁹

49. Első fokon, 2008. május 30-i ítéletében a Bayerisches Verwaltungsgericht Augsburg (Németország) úgy döntött, hogy a MON 810 kukorica virágporának bevitelének folytán a méz és a virágpor alapú étrend-kiegészítők engedélyköteles élelmiszerekké váltak, így az 1829/2003 rendelet 4. cikke (2) bekezdésének

¹⁹ – K. H. Bablok és társai kiemelik, hogy azt kérik, hogy kötelezzék a Freistaat Bayernt arra, hogy tegyen meg minden szükséges intézkedést a MON 810 kukorica virágpora méhészeti termékeikbe való bevitelének, valamint az érintett termékek forgalomba hozhatósága vagy fogyaszthatósága tekintetében az ebből következő veszteségek megakadályozására.

alkalmazásában e termékek ilyen engedély hiányában nem forgalmazhatók.²⁰

formájában – étkezési célúvá válásakor már nem alkalmas konkrét és egyedi reprodukcióra, továbbá a transzgenikus DNS és/vagy a transzgenikus fehérjék pusztja jelenléte e tekintetben nem elegendő.

50. K. H. Bablok, a Freistaat Bayern, valamint a Monsanto Technology LLC és a Monsanto Agrar Deutschland GmbH a Bayerisches Verwaltungsgericht Augsburg ítéletével szemben fellebbezést nyújtottak be a Bayerischer Verwaltungsgerichtshofhoz.

51. E bíróság előtt a Freistaat Bayern, illetve a Monsanto Technology LLC és a Monsanto Agrar Deutschland GmbH előadták, hogy az 1829/2003 rendelet nem alkalmazható a mézben jelen lévő, vagy étrend-kiegészítőként használt MON 810 kukoricavonal virágporára, mivel az élelmiszerekbe való természetes és csekély bevitel következményeit megvizsgálták, és ennek eredményeként a 2001/18 irányelv alkalmazásában engedélyezték a környezetbe történő kibocsátás engedélyezése során.

52. Emellett fellépnek azon álláspont védelmében is, amely szerint a mézben jelen lévő vagy étrend-kiegészítőként használt virágpor az 1829/2003 rendelet értelmében nem „GMO”, mivel a mézbe való bekerülés, illetve – különösen étrend-kiegészítő

53. Ugyanezen felek szerint az 1829/2003 rendelet semmiképpen nem alkalmazható a mézre, mivel az állati eredetű élelmiszernek minősül. Amennyiben e rendeletet alkalmazhatónak tekintenénk, az abban szereplő engedélyezési szabályokat megszorítóan kellene értelmezni. A környezetben teljesen jogszerűen jelenlévő MON 810 kukoricavonal virágporának véletlen bevitel esetén a méz vonatkozásában forgalomba hozatali engedélyre csak a 0,9%-os küszöbérték felett van szükség, ahogy azt az említett rendelet 12. cikkének (2) bekezdése a címkézés kapcsán meghatározza.

54. A Bayerischer Verwaltungsgerichtshof rámutat, hogy a MON 810 kukoricavonal múltbeli, és a jövőben adott esetben újra kezdődő termesztése jogszerű, feltéve hogy a forgalombahozatali engedélyt megújítják, és ezért K. H. Bablok és társai kötelesek azt túrni a BGB 906. cikkének (2) bekezdése alapján.

55. Utóbbi rendelkezésre figyelemmel kifejti, hogy a méhészeti termékek jelentős sérelmének az alapügy kimenetele tekintetében meghatározó kérdése attól függ, hogy a MON 810 kukoricavonalból származó virágpor bevitel

20 – K. H. Bablok és társai kiemelik, hogy e megállapítás alapján csak kártérítés, illetve kártalanítás megállapítását kérhetik, illetve hogy e bíróság nem kívánta elismerni a védelemhez való jogot, illetve a zavarás megszüntetéséhez való jogot azzal az indokkal, hogy e konkrét esetben a termelés védelmet érdemlő érdekei (a jelen ügyben a kísérleti célú termelés) nagyobb súlyt képviselnek.

esetén e termékek mint géntechnológiával módosított élelmiszerek az 1829/2003 rendelet 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően engedély hiányában nem hozhatók forgalomba, vagy legalábbis csak akkor hozhatók forgalomba, ha azokat a géntechnológiával történt módosításra utaló címkézéssel látják el.

56. Hangsúlyozza, hogy a MON 810 kukoricavonalból származó virágpör jelenléte csak akkor járhat ilyen következményekkel, ha az ilyen virágpört tartalmazó méhészeti termékek az 1829/2003 rendelet hatálya alá tartoznak.

57. A Bayerischer Verwaltungsgerichtshof megállapítja, hogy e kérdés mindenekelőtt attól függ, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló kukorica-virágpör a rendelet 2. cikkének (4) bekezdése szerinti „szervezet”-e, illetve ugyanezen rendelet 2. cikkének (5) bekezdése szerinti „GMO”-e, e két fogalom meghatározása tekintetében mindkét rendelkezés a 2001/18 irányelvre utal vissza.

58. Álláspontja szerint a kukorica-virágpör szervezet, mivel – bár nem képes önmagában szaporodni – természetes feltételek mellett hím ivarsejtként genetikai anyagot tud átvinni a női ivarsejtekbe.

59. Ugyanakkor a Bayerischer Verwaltungsgerichtshof megjegyzi, hogy a kukorica-virágpör a kiszáradás miatt viszonylag rövid időn belül elveszíti a kukoricabibe megtermékenyítésére vonatkozó képességét, és attól kezdve, hogy a virágpört tartalmazó mézet a lépekben elraktározzák és lefedik, a méz érlelődése során már nem működőképes élő szervezet. Ehhez hozzáteszi, hogy ugyanez vonatkozik a virágpör alapú termékekben található virágporra abban az időpontban, amikor azokat – különösen étrend-kiegészítő formájában – étkezési célra rendelik.

60. A kérdést előterjesztő bíróság szerint néhány tényező amellet szól, hogy a szervezet és a GMO fogalmán csak működőképes, illetve élő biológiai egységet lehet érteni. Nem elegendő az, ha az elhalt kukorica-virágpör transzgenikus DNS-t, illetve transzgenikus fehérjéket tartalmaz. A „szervezet” és a „GMO” 2001/18/EK irányelv szerinti fogalma alapján szükségesnek tűnik, hogy a tartalmazott genetikai információ rekombináció céljából egy megfelelő fogadónak konkrétan átadásra kerüljön. Ezen irányelv (4) preambulumbekzdése megerősíti ezt az elemzést. Úgy tűnik, hogy az említett irányelv két, egymáshoz kapcsolódó szempontot tart döntőnek, az életképességet és a szaporodóképességet, és nem pusztán a természetes úton önálló reprodukcióra már nem képes DNS átvitelét.

61. Ugyanakkor a Bayerischer Verwaltungsgerichtshof felveti, hogy az ilyen értelmezés nem mond-e ellent az 1829/2003 rendelet emberi és állati egészségvédelmi céljának, mivel az (1)–(3) és (9) preambulumbekzdés szerint csak biztonságos, egészséges és a lehető legmagasabb szintű követelményeknek megfelelő élelmiszereket és takarmányokat lehet forgalomba hozni. A géntechnológiával módosított DNS-t vagy fehérjéket korlátlan mennyiségben tartalmazó élelmiszerek e rendelet hatálya alól történő kizárása összeegyeztethetetlen lenne ezzel a céllal. Ennélfogva az említett rendelet és különösen az emberi fogyasztásra szánt élelmiszerek biztonságának összefüggésében a releváns körülmény tehát nem annyira a GMO konkrét szaporodóképessége, mint inkább a géntechnológiával módosított anyag előfordulása.

62. Ilyen körülmények között Bayerischer Verwaltungsgerichtshof úgy döntött, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatalra a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Úgy kell-e értelmezni a [»GMÓ-nak«] [az 1829/2003] rendelet 2. cikkének 5. pontjában foglalt fogalmát, mint amely a géntechnológiával módosított növények anyagát (jelen esetben a géntechnológiával módosított MON 810 kukoricavonal virágporát) is magában foglalja, amely ugyan géntechnológiával módosított DNS-t és géntechnológiával módosított fehérjét (a jelen esetben Bt-toxint) tartalmaz, de abban az időpontban, amikor élelmiszerbe (a jelen esetben

mézbe) kerül, vagy élelmiszerként, illetve étrend-kiegészítőként való felhasználásra rendelik, (már) nem rendelkezik konkrét és egyedi szaporodóképességgel?

2) Amennyiben az első kérdésre adott válasz nemleges:

a) Az [1829/2003] rendelet 2. cikkének 10. pontja értelmében »GMÓ-kból előállított« élelmiszerek esetében mindenképpen elegendő-e az, hogy az élelmiszer géntechnológiával módosított növényekből származó, olyan anyagot tartalmaz, amely korábban konkrét és egyedi szaporodóképességgel rendelkezett?

Amennyiben erre a kérdésre igen a válasz:

b) Az [1829/2003] rendelet 2. cikkének 10. pontja és 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében a »GMÓ-kból előállított« fogalmát úgy kell-e értelmezni, hogy a GMÓ-k vonatkozásában nem követel meg tudatos és célirányos előállítási folyamatot, és

(korábbi) GMÓ-k nem szándékos és véletlen élelmiszerbe (a jelen esetben mézbe illetve virágpalba mint étrend-kiegészítőbe) való kerülését is magában foglalja?

található a mézben, vagy azt étrend-kiegészítőnek használják, az 1829/2003 rendelet hatálya alá tartozik-e. A harmadik kérdés arra irányul, hogy milyen következményekkel jár, ha az ilyen termékek e rendelet hatálya alá tartoznak.

- 3) Abban az esetben, ha az első vagy a második kérdésre adott válasz igenlő:

A – Az első kérdésről

Úgy kell-e értelmezni az [1829/2003] rendelet 3. cikkének (1) bekezdését és 4. cikkének (2) bekezdését, hogy a természetben jogszerűen előforduló, géntechnológiával módosított anyag állati eredetű élelmiszerbe, például mézbe való bekerülése kiváltja az engedélyezésére és felügyeletére vonatkozó kötelezettséget, vagy lehet egyéb érvényes határértékekre megfelelően hivatkozni (például a rendelet 12. cikkének (2) bekezdése alapján)?”

64. Első kérdésével a Bayerischer Verwaltungsgerichtshof lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdését és az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 4. pontját úgy kell-e értelmezni, hogy e rendelkezések értelmében „szervezetnek” minősül-e a géntechnológiával módosított növényből származó virágpör, amely, amennyiben mézbe kerül, illetve étrend-kiegészítőnek használják, már nem alkalmas a növények reprodukciójában betöltött feladatának ellátására.

III – Elemzés

63. A Bayerischer Verwaltungsgerichtshof által feltett első két kérdés arra irányul, hogy az a helyzet, ha a géntechnológiával módosított MON 180 kukoricavonalhoz tartozó virágpör

65. Emlékeztetek arra, hogy az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 4. pontja a „szervezet” fogalmának 2001/18 irányelvben található meghatározására utal. Ezen irányelv 2. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy szervezetnek minősül „bármilyen élőlény, amely reprodukcióra és genetikai anyagának átadására képes”.

66. Az 1829/2003 rendeletben szereplő közvetlen utalás azzal is jár, hogy a szervezet fogalmának azonos jelentéssel kell bírnia e két normatív aktus keretében.

67. Önmagában a 2001/18 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének szövegezése nem teszi lehetővé, hogy egyértelműen válaszolni lehessen a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdésre. Emellett mivel önmaga életben tartásának, illetve a környezetében való fejlődésének képessége mellett, a reprodukció és a genetikai anyag átadásának képessége egy élőlény azonosítását lehetővé tévő jellemzők egyike, a 2001/18 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének puszta elolvasása alapján hajlamosak lennének úgy vélni, hogy a közösségi jogalkotó olyan megfogalmazást fogadott el, amelynek célja, hogy csak azok az élőlények határozhatók meg szervezetként, amelyek abban az időpontban, amikor GMÓ-ként minősítésük kérdése felmerül, ténylegesen rendelkeznek a reprodukció és a genetikai anyag átadásának képességével. Mivel a biológia az élet tudományaként és különösen az élő fajok reprodukciós ciklusának tanulmányozásaként határozható meg, az „élőlény” kifejezés, és a „reprodukcióra és genetikai anyagának átadására képes” mondatrész egymás mellé helyezése némiképp feleslegesnek tűnhetne, ha ennek nem az lenne a célja, hogy csak azokra az aktív állapotú élőlényekre vonatkozzon, amelyek még képesek reprodukcióra és genetikai anyaguk átadására.

68. A 2001/18 irányelv egyéb rendelkezései alapján úgy gondolom, hogy a 2. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „szervezet” csak az élő szervezetekre vonatkozik, vagyis azokra a lényekre, amelyek életfunkciói, közöttük első helyen a szaporodás funkciója, még működnek.

69. Mindenekelőtt az irányelv (4) preambulumbekkezdése rögzíti, hogy az „*élő szervezetek*”^[21], amelyeket akár kísérleti céllal, akár mint kereskedelmi terméket, nagy vagy kis mennyiségben a környezetbe bocsátanak, szaporodhatnak a környezetben, és átléphetik a nemzeti határokat, ezáltal más tagállamokra is hatással lehetnek. Az ilyen jellegű kibocsátások visszafordíthatatlan hatással lehetnek a környezetre”. Ezért ha az említett irányelv 2. cikkének (1) bekezdését e preambulumbekkezdés fényében értelmezem, abból arra lehet következtetni, hogy amikor az „bármilyen élőlény[re utal], amely reprodukcióra és genetikai anyagának átadására képes”, a közösségi jogalkotó csak azokra a lényekre utal, amelyek a környezetbe való kibocsátásuk időpontjában még rendelkeznek életfunkcióikkal, és különösen még képesek reprodukcióra és genetikai tulajdonságaik terjesztésére.

70. Emellett a 2001/18 irányelv (13) preambulumbekkezdéséből következik, hogy annak „tartalma kellően figyelembe veszi e területen a nemzetközi tapasztalatokat

21 – Kiemelés tőlem.

és a nemzetközi kereskedelmi kötelezettségeket, és figyelemmel van a Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódó [...] Jegyzőkönyv követelményeire”.

71. A Jegyzőkönyv célkitűzése, hogy megfelelő szintű védelmet biztosítson azoknak a modern biotechnológiából származó, élő módosított szervezeteknek a biztonságos átadása, kezelése és felhasználása terén, amely szervezetek káros hatással lehetnek a biológiai sokféleségre, figyelembe véve az emberi egészséggel kapcsolatos kockázatokat. A Jegyzőkönyv hatálya kifejezetten az élő szervezetekre korlátozódik. Márpedig érdemes megjegyezni, hogy a Jegyzőkönyv alkalmazása szempontjából az „élő szervezet” tekintetében elfogadott meghatározás igen közeli a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében szereplő meghatározáshoz. A Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontja szerint ugyanis élő szervezet „bármely, genetikai anyag átadására és másolására képes biológiai egység, beleértve a steril szervezeteket, vírusokat és viroidokat”.

72. Arra is rámutatnak, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek országhatáron történő átviteléről szóló, 2003. július 15-i 1946/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet²², amelynek célja a Jegyzőkönyv által előírt eljárások végrehajtása az Európai Unión belül, a „szervezet” fogalma kapcsán

a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében szereplő meghatározásra utal, ami meg alapozza azt az elgondolást, amely szerint a „szervezet” ezen rendelkezésben szereplő meghatározása és az „élő szervezetnek” a Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontjában szereplő meghatározása egybeesik.

73. Ezekből a körülményekből azt a következtetést vonom le, hogy a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében, illetve a Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontjában szereplő „képes” melléknév olyan élőlényekre utal, amelyek még konkrétan rendelkeznek a reprodukcióhoz és a genetikai anyag átadásához szükséges képességekkel. Ebből a szempontból a „képes” melléknév nem úgy kell értelmezni, mint amely szélesebb értelemben egy általános és elvont reprodukciós, illetve genetikai anyag átadására vonatkozó, egy adott fajra jellemző képességre utal.

74. K. H. Bablok és társai nem értenek egyet ezzel a következtetéssel. Ellenkezőleg, úgy vélik, hogy a szervezet meghatározásánál a szervezet általános és elvont reprodukciós képessége a lényeges körülmény. Ez egyértelműen kitűnik a Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontjából, amelyben kifejezetten az „előlények” között szerepelnek a steril szervezetek. Úgy vélik, hogy ha a reprodukcióhoz és a genetikai anyag átadásához szükséges konkrét képesség lenne a lényeges körülmény, a géntechnológiával módosított steril (vagyis reprodukcióra képtelen) növények értelemszerűen növények lennének, ugyanakkor nem

22 – HL L 287., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 7. kötet, 650. o.

lennének szervezetek. A „szervezet” 2001/18 irányelv értelmében vett fogalma így szűkebb lenne, mint a szervezet biológiai fogalma, ami ellentétes lenne a közösségi jogalkotó szándékával.

6-i 2009/41/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv²⁴ 2. cikkének a) pontjára, illetve a Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontjára való utalás bizonyítja, hogy a szervezet fogalma nem csak az élő szervezetekre vonatkozik.

75. Ez az érvelés nem győz meg, mivel figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a steril szervezetek nem képesek szexuális reprodukcióra, mindennek ellenére képesek genetikai anyaguk másolására úgy, hogy nem szexuális vagy vegetatív folyamatok révén reprodukálják magukat. Egy steril szervezet tehát teljes mértékben olyan lénynek tekinthető, amely genetikai anyag átadására képes.²³

76. Állításuk alátámasztására, amely szerint a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében szereplő meghatározás a szervezet általános és elvont reprodukációs képességére vonatkozik, K.H. Bablok és társai a vírusokra és viroidokra hivatkoznak. Ezek a mikroorganizmusok nem élnek. Önállóan reprodukcióra sem képesek. A géntechnológiával módosított mikroorganizmusok zárt rendszerben történő felhasználásáról szóló, 2009. május

77. Nem döntöm itt el azt a kérdést, hogy a vírusok és viroidok élőlények-e, mivel a kérdés tudományos vita tárgya. A genetikai anyag átörökítésére való képességük szempontjából úgy tűnik, hogy a fent említett cikkekben szereplő „genetikai anyag átadására” kifejezés éppen azt célozza, hogy a szervezet meghatározásának hatálya alá vonja az olyan képződményeket, mint a vírusok és viroidok, annak ellenére, hogy azok önállóan nem képesek genetikai anyag aktív másolására. A vírusok fehérjékből és nukleinsavakból (DNS vagy RNS) álló, nem sejtesen szervezett mikroorganizmusok, amelyek nem képesek önmaguk másolására, de képesek arra, hogy genetikai anyagukat más (állati, növényi vagy mikrobákhoz tartozó) sejtekbe juttassák, ahol azokat ezen sejtek mechanizmusai másolják. Ami a viroidokat illeti, ezek olyan növényi kórokozók, amelyek apró, csupasz (vagyis fehérjeburkot nem tartalmazó) RNS molekulákból állnak. A vírusok a viroidokhoz hasonlóan a gazdaszervezetek sejtjeit használják fel

23 – Lásd ebben az értelemben Mackenzie, R., és mások, „Guide explicatif du Protocole de Cartagena sur la prévention des risques biotechnologiques” [magyarázó kézikönyv a biológiai biztonságról szóló Cartagenai Jegyzőkönyvhöz], 51. o., 205. pont. E dokumentum elérhető a következő internetcímen: http://bch.cbd.int/protocol/publications/iucn_guide_fr.pdf.

24 – HL L 125., 75. o. Ezen irányelv 2. cikkének a) pontja szerint a mikroorganizmus „minden olyan sejt vagy nem sejt mikrobiológiai szervezet, amely képes génállományának újratermelésére vagy annak örökítésére, ideértve a vírusokat, viroidokat, valamint állati és növényi sejt kultúrákat is”.

genetikai anyaguk másolásához.²⁵ Ez a függőség ugyanakkor álláspontot szerint nem zárja ki, hogy a biológiailag aktív vírusok és viroidok konkrét képességgel rendelkezzenek a „genetikai anyag átadására”.

78. E körülményekre figyelemmel nem vagyok meggyőződve arról, hogy a steril szervezetek, illetve a vírusoknak és a viroidoknak a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében szereplő meghatározásokhoz közeli meghatározásokban való szerepeltetése alkalmas lenne arra, hogy kizárja, hogy az e cikk hatálya alá tartozó szervezetek kizárólag olyan, biológiailag aktív lényekből álljanak, amelyek ténylegesen képesek a reprodukcióra vagy a genetikai anyag átadására.

79. Emellett e példák véleményem szerint lehetővé teszik a reprodukcióra való utalás mellett a genetikai anyag átadására utalás értelmének megállapítását is. A közösségi jogalkotó, illetve a Jegyzőkönyv keretében nemzetközi szinten eljáró államok tehát a másolásra, illetve a genetikai anyag átadására való utalással le kívánták fedni a genetikai anyag átörökítésének különböző módozatait, függetlenül attól, hogy az reprodukcióval, vagy a genetikai anyag átadásával történik.

80. K. H. Bablok és társai, akikhez ezzel összefüggésben a görög kormány is csatlakozik, további érvekre is hivatkoznak annak alátámasztása érdekében, hogy a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése a szervezetek tág

meghatározását tartalmazza, amely túlnyúlik a konkrét reprodukciós és genetikai anyag átadására való képességgel rendelkező élőlényeken. Úgy vélik, hogy mind az elővigyázatosság elve, mind az egészség és a környezet védelmének célkitűzései egy ilyen koncepció mellett szólnak. Ennek megfelelően az a körülmény, hogy a közösségi jogalkotó nemcsak a reprodukcióra, hanem a genetikai anyag átadására is utalt, inkább azt mutatná, hogy még az életfunkcióikat elvesztő képződmények is e meghatározás hatálya alá tartoznak. Az elemzésük alátámasztására alkalmazott fő érv a horizontális géntranszfer fogalmán alapul.

81. Tudni kell ugyanis, hogy bár a jelenség valósága és terjedelme továbbra is tudományos szintű vita tárgya, a genetikai anyag átadása lehet vertikális, vagyis ugyanazon a fajon belüli, vagy horizontális, tehát egyik fajtól a másikba történő átadás.

82. A horizontális géntranszfer egyik elképzelhető esete, amikor egy géntechnológiával módosított növény genetikai anyagát mikroorganizmusok, például baktériumok nyelik el. A növények olyan részeiről lehet szó például, mint a levelek, amelyek genetikai anyaga a talajban való felbomlás során fennmarad, és azt az ebben az ökoszisztémában jelen lévő baktériumok elnyelik. Az az eset is előfordulhat, hogy egy géntechnológiával módosított növény anyaga beépül egy ember emésztőrendszerében jelen lévő baktériumba. Ezt az

25 – Lásd Mackenzie, R., és társai, i. m., 51. o., 204. pont.

átadást bizonyos körülmények között (ezek szintén a tudósok közötti vita tárgyát képezik) genetikai rekombináció követheti a fogadó szervezetben belül.

83. K. H. Bablok és társai szerint az a körülmény, hogy egy élőlény elpusztulása nem akadályozza meg az azt jellemző genetikai anyag fennmaradását maradványaiban, ezzel fenntartva a genetikai anyag átadásának lehetőségét, azt eredményezi, hogy a „szervezet” 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése szerinti fogalma az elpusztult élőlényekre is vonatkozik. Emellett, mivel az elpusztult virágpor, amely a mézben található, vagy amelyet étrend-kiegészítőként használnak, a kiszáradáshoz hasonló átalakulásokat követően sem veszíti el következetesen genetikai anyagát, és az továbbra is kibocsátódhat egyéb szervezetek vagy mikroorganizmusok felé, e virágport továbbra is „szervezetnek” kell tekinteni a hivatkozott cikk értelmében. Összefoglalva, mivel meghatározott, bár már nem aktív anyagként továbbra is genetikai információkat (DNS-t vagy RNS-t) tartalmaz, amely beépülhet más élőlényekbe, továbbra is „szervezetnek” kell tekinteni az említett cikk értelmében.

84. Ezzel az elemzéssel a következők miatt nem értek egyet.

85. Mindenekelőtt kiemelem, hogy a Jegyzőkönyv, illetve előkészítő dokumentumainak és kommentárjainak tanulmányozása inkább amellett az elgondolás mellett szól, amely szerint a genetikai anyag átadására való utalás – a másoláson kívül – a biológiailag aktív élőlény genetikai anyaga átörökítésének különböző módozataira vonatkozik. Figyelemmel a Jegyzőkönyv 3. cikkének h) pontjában szereplő és a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében szereplő meghatározások hasonlóságára, kétlem, hogy a genetikai anyag átadására való utalásnak tágabb hatálya lenne az utóbbi cikk keretében, és az ezáltal magában foglalná az elpusztult élőlények horizontális géntranszferével jellemezhető helyzeteket is.

86. Továbbá, amennyiben egy élőlény elvezítette életfunkcióit, akkor már nem képes aktívan részt venni a genetikai anyag átadásában. A továbbiakban semmilyen szerepet nem játszik az átadásban. Bár genetikai anyagának kibocsátása, illetve annak befogadása a baktériumok részéről megtörténik, ezen anyag teljesen passzív átörökítéséről van szó, ami az említett anyagot körülvevő környezettől függ. Ilyen esetben az élőlény álláspontom szerint már nem tekinthető „képesnek” a genetikai anyag átadására. Másként fogalmazva, a DNS pusztja jelenléte az olyan biológiai anyagban, amelynek életfunkciói megszűntek, illetve e DNS más szervezetek általi esetleges beépítése álláspontom szerint nem kapcsolódik az

élőlénynek a genetikai anyag átadására való képességéhez a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése értelmében.

87. Emellett a K.H. Bablok és társai által kifejtett érvelés, amely arra helyezi a hangsúlyt, hogy bizonyos körülmények között a genetikai anyag fennmarad az élőlény elpusztulását követően is, azt eredményezheti, hogy a szervezet és genetikai anyaga – elsődlegesen a DNS – azonossá válik, mivel utóbbi mindaddig, amíg meg nem semmisül, alkalmas marad arra, hogy beépüljön egy másik szervezetbe. Márpedig a két fogalmat nem szabad összekeverni. Ezt tanúsítja a 90/220 irányelv alkalmazására a Bizottság által kiadott iránymutatás²⁶ is, amely szerint:

„The definition of »organism« covers: microorganisms, including viruses and viroids; plants and animals; including ova, seeds, pollen, cell cultures and tissue cultures from plants and animals. *This definition does not cover naked r DNA and naked r-plasmids*[²⁷].²⁸”

88. Megértem K.H. Bablok és társai aggodalmát, amely a szervezet fogalmának kiterjesztő

felfogásával szeretné biztosítani, hogy a genetikai anyag horizontális transzferével járó kockázatok minden esetben értékelés tárgyát képezzék. E jogos aggodalom azonban nem elégséges ahhoz, hogy a szervezet fogalma valamennyi, reprodukcióra vagy a genetikai anyag átadására képes fajhoz tartozó élő vagy elpusztult élőlényre kiterjedjen.

89. Ha ugyanis – ahogy feltételezem – a közösségi jogalkotó a „szervezet” 2001/18 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének értelmében vett fogalmát a biológiailag aktív élőlényekre kívánta korlátozni, az nem jelenti azt, hogy egy GMO kibocsátásának engedélyezése során az e szervezethez – akár élő, akár elpusztult állapotában – tartozó genetikai anyag horizontális transzferjére vonatkozó kockázatértékelés elmarad. Ezt mutatja a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2001/18/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv [amely maga is a „Környezeti kockázatértékelés alapelveire” vonatkozik] II. mellékletét kiegészítő iránymutatások létrehozásáról szóló, 2002. július 24-i 2002/623/EK bizottsági határozat²⁹ is. Az esetlegesen hátrányos hatásokkal járó jellemzők megállapításakor a Bizottság kifejezetten utal a – vertikális vagy horizontális – génátvitelre.³⁰ Ennélfogva az általam a Bíróságnak a

26 – Handbook for the implementation of directive 90/220/EEC on the deliberate release of genetically modified organisms to the environment, 1. kötet, 1992. május, 17. o.

27 – Kiemelés tőlem.

28 – Szabad fordításban:
„A »szervezet« fogalmába tartoznak: a mikroorganizmusok, beleértve a vírusokat és a viroidokat, a növények és az állatok, utóbbiakba beleértve a petesejtet és a hímivarsejteket, a virágporok, a sejt kultúrák és az *in vitro* növényi és állati kultúrák. Ez a meghatározás nem terjed ki a rekombináns csupasz DNS-re és a rekombináns csupasz plazmidokra.”

29 – HL L 200., 22. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 7. kötet, 118. o.

30 – Uo., 28. és 29. o. A horizontális géntranszferhez kapcsolódó kockázatok tehát azok közé az események közé tartoznak, amelyeket a GMO valamennyi értékelésénél figyelembe kell venni. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a GMO meghatározásának egy eleméről van szó.

2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése tekintetében javasolt értelmezés nem áll el-
lentétben sem az elővigyázatosság elvével,
sem a környezet és az egészség védelmének
célkitűzésével.

90. E körülmények összességéből az követke-
zik, hogy a MON 810 kukoricából származó
virágpör, amely már nem életképes, és ezért
nem képes többé betölteni e növényváltozat
reprodukciónak játszott szerepét, vélemé-
nyem szerint nem tekinthető „szervezetnek”
a 2001/18 irányelv 2. cikkének (1) bekezdé-
se, illetve az 1829/2003 rendelet 2. cikkének
4. pontja értelmében. Ebből következően a
virágpör nem tekintendő GMÓ-nak az irány-
elv 2. cikkének 2. pontja³¹, illetve a rendelet
2. cikkének (5) bekezdése értelmében. A
kérdést előterjesztő bíróság kérdései mögött
meghúzódóhoz hasonló helyzetek, vagyis a
nem életképes, géntechnológiával módosított
növényből származó virágpör jelenléte a méz-
ben vagy étrend-kiegészítőkben tehát nem
tartozik sem az 1829/2003 rendelet 3. cikke
(3) bekezdése a) pontjának értelmében vett
„élelmiszereként történő felhasználásra szánt
GMÓ-k”, sem az ugyanezen rendelet 3. cikke
(3) bekezdése b) pontjának értelmében vett

„GMÓ-kat tartalmazó vagy azokból álló élel-
miszerek” kategóriájába.³²

91. Erre a következtetésre ugyanabból a ki-
indulási feltételből jutottam, mint amit a
kérdést előterjesztő bíróság is javasolt, vagy-
is abból, hogy a mézben jelen lévő vagy ét-
rend-kiegészítőként használt virágpör már
nem élőlény, hanem élettelen anyag, szemben
például a maggal, amely mindig képes kicsí-
rázni, még akkor is, ha bekerült a táplálkozási
körforgásba. Természetesen végül a kérdést
előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia az
adott esetben hozzá benyújtott tudományos
tanulmányok alapján, hogy a fent említett
körülmények között felhasznált virágpör már
nem tekinthető élőlénynek.

92. Ahogy látni fogjuk, egyelőre a Bíróság-
nak az első kérdésre általam javasolt válasz
nem jelenti azt, hogy a géntechnológiailag
módosított növényből származó virágpör
jelenléte az étrend-kiegészítőkből nem tar-
tozik az 1829/2003 rendelet hatálya alá. Az
ilyen helyzetet ugyanis a GMÓ-kból előállí-
tott élelmiszerek fogalmának segítségével kell

31 – Lásd még ilyen értelemben a géntechnológiával módosított szervezetekből előállított egyes élelmiszerek címkézésén a 79/112/EGK irányelvben előírt adatokon kívüli adatok kötelező feltüntetéséről szóló, 1998. május 26-i 1139/98/EK tanácsi rendelet (HL L 159., 4. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 20. kötet, 287. o.) (3) preambulumbekzdését, amely kiemeli, hogy a 2001/18 irányelv által hatályának módosítása nélkül felváltott 90/220 irányelv „hatálya nem terjed ki a [GMÓ-kból] származó életképtelen termékekre”.

32 – Egyebekben megjegyzem – és ez egy kiegészítő érv azon állítás mellett, amely szerint a GMÓ-k élő szervezetek –, hogy a géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról szóló európai parlamenti és tanácsi rendelet elfogadására vonatkozó tanácsi közös álláspont második olvasatára vonatkozó ajánlásra irányuló tervezetében az Európai Parlament, amikor megjelöli a GMÓ-kat tartalmazó vagy ilyen szervezetekből álló élelmiszerek és takarmányok kategóriáját, kiemeli, hogy „élő GMÓ-król” van szó [lásd indokolás, b) pont, 34. o.]

értelmezni a rendelet szempontjából, továbbá le kell folytatni az ilyen élelmiszerhez kapcsolódó horizontális géntanszferre vonatkozó kockázatértékelést.³³

B – A második kérdésről

93. A kérdést előterjesztő bíróság által feltett második kérdés két szempontra vonatkozik. A bíróság először lényegében azt kérdezi a Bíróságtól, hogy az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 10. pontját úgy kell-e értelmezni, hogy ahhoz, hogy egy élelmiszert „GMÓ-kból előállítottak” tekintsenek, elegendő-e, ha az élelmiszer géntechnológiával módosított növényekből származó olyan anyagot tartalmaz, amely korábban konkrét és egyedi szaporodóképességgel rendelkezett. Amennyiben erre a kérdésre a válasz igenlő, a kérdést előterjesztő bíróság azt kérdezi a Bíróságtól, hogy a „GMÓ-kból előállított” élelmiszerek fogalma feltételezi-e, hogy a GMÓ-ból származó anyag szándékosan kerüljön az élelmiszerbe, vagy az ennek az anyagnak az említett élelmiszerbe való nem szándékos bevitelére is vonatkozik.

94. Ahogy az a (3) preambulumbekkezdésből kiténik, az 1829/2003 rendelet azon az alapon alapul, hogy az emberi és állati egészség védelme érdekében a géntechnológiával módosított élelmiszereken és géntechnológiával módosított takarmányokon az Unióban történő forgalomba hozatalt megelőzően közösségi eljárással biztonsági értékelést kell végezni.

95. A „géntechnológiával módosított élelmiszer” fogalmával ugyanezen rendelet 2. cikkének 6. pontja „GMÓ-kat tartalmazó, azokból álló vagy azokból előállított élelmiszer[re]” utal.

96. Az 1829/2003 rendelet hatályát a rendelet 3. cikkének (1) bekezdése határozza meg. Az egyrészt vonatkozik az élelmiszereként történő felhasználásra szánt GMÓ-kra, másrészt a GMÓ-kat tartalmazó vagy azokból álló élelmiszerekre, harmadrészt pedig a GMÓ-kból előállított élelmiszerekre vagy a GMÓ-kból előállított összetevőket tartalmazó élelmiszerekre. E hatály tehát nagyon széles körű, mivel az csak a „GMÓ-val” előállított élelmiszereket zárja ki.

97. Az 1829/2003 rendelet (16) preambulumbekkezdése alapján ragadható meg a különbség a „GMÓ-ból” előállított élelmiszerek kategóriája és a „GMÓ-val” előállított élelmiszerek kategóriája között. E preambulumbekkezdés szerint a „meghatározó kritérium az, hogy az élelmiszerben [...] *jelen*

33 – Ugyanazon az alapon, mint a más nem kívánatos következmények, például az allergiák esetében.

van-e³⁴ a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag”.³⁵ E kritériumra figyelemmel az említett preambulumbekzdés a „GMÓ-val” előállított termékek példajaként hivatkozik a „géntechnológiával módosított takarmányokkal etetett, vagy géntechnológiával módosított gyógyszerkészítményekkel kezelt állatokból nyert termékekre”, amelyek ennélfogva nem tartoznak a rendelet hatálya alá. A tudományos ismeretek jelen állása szerint ugyanis nem bizonyított, hogy a géntechnológiával módosított takarmányban jelenlévő DNS, vagy általánosabban, egy ilyen takarmányból származó anyag, illetve a géntechnológiával módosított gyógyszerkészítmény megtalálható lenne az ilyen takarmánnyal etetett vagy ilyen gyógyszerkészítménnyel kezelt állatból származó húsban.

98. Figyelemmel arra a meghatározó kritériumra, hogy az élelmiszerben vagy a takarmányban jelen van-e a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag,

34 – Kiemelés tőlem.

35 – A géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló tervezet (COM(2001) 425 végleges) indokolása ennek megfelelően kifejti, hogy az „vonatkozik a »GMÓkból előállított« termékekre, de nem vonatkozik a »GMÓ-k révén« előállított termékekre. Az első kifejezés azt takarja, hogy a végtermék egy bizonyos hányada, függetlenül attól, hogy élelmiszerről, takarmányról vagy annak egy összetevőjéről van szó, géntechnológiával módosított alapanyagból származik. A második kifejezés azt jelenti, hogy [GMÓ] révén előállított termékről van szó, azonban a végtermékben semmilyen [GMÓ-ból] származó anyag nincs jelen”. A tervezet e második kategória példajaként említi egy olyan sajtot, amelyet olyan géntechnológiával módosított enzim segítségével állítanak elő, amely nem marad benne a végtermékben (5. o.).

úgy vélem, hogy mind a mézet, amelyben kimutatható a MON 810 kukoricából származó virágpor jelenléte, mind a virágporból készült, ebből a változatból származó virágport tartalmazó étrend-kiegészítőket „GMÓ-kból” előállított élelmiszereknek kell tekinteni.

99. Ellentétben a Bizottság által védelt állásponttal, úgy vélem, hogy sem a két élelmiszer-kategória közötti különbségtétel, sem a méz természetes alkotóelemei és annak egy összetevője közötti különbségtétel nem releváns azok „GMÓ-kból előállított” élelmiszerek minősítése szempontjából.

100. A Bizottság ugyanis úgy véli, hogy bár a GMÓ-kból származó virágport tartalmazó étrend-kiegészítők, mivel „GMÓ-kból” előállított élelmiszereknek minősülnek, az 1829/2003 rendelet hatálya alá tartoznak, nem ez a helyzet az olyan mézzel, amelyben egy géntechnológiával módosított növényből származó virágpor nyomait mutatták ki. E tekintetben azon álláspontot védi, amely szerint ezt a virágport a méz természetes alkotóelemének kell tekinteni, nem pedig annak egy összetevőjének.

101. A Bizottság ezen érvelése arra ösztönöz, hogy megvizsgáljam az 1829/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdése c) pontjának szövegét, amely a rendelet hatályát kiterjeszti a

„GMÓ-kból előállított élelmiszerekre, vagy GMÓ-kból előállított összetevőket tartalmazó élelmiszerekre”. E cikk az élelmiszerek tekintetében³⁶ kiterjeszti az említett rendelet 2. cikkének 10. pontjában szereplő meghatározást azzal, hogy az „összetevők” fogalmára utal.

vonatkozó ismérveket”. E melléklet első bekezdése szerint a méz nemcsak különféle cukrokból, hanem „egyéb anyagokból”, így a „begyűjtött mézből kivont [helyesen: a méz begyűjtése során bekerült] szilárd részecskékből” is áll.

102. Meg kell tehát vizsgálni, hogy a mézben jelenlévő, vagy étrend-kiegészítőként használt virágpor „összetevőnek” minősíthető-e, figyelemmel e kifejezésnek az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 13. pontjában szereplő meghatározására, amely a 2000/13 irányelv 6. cikkének (4) bekezdésére utal. Az utóbbi rendelkezés szerint „összetevőnek” minősül „minden anyag, beleértve az adalékanyagokat is, amelyet élelmiszer előállításánál vagy elkészítésénél használnak fel, és a késztermékben még jelen van, akár módosult formában is”.

105. A K.H. Bablok és társai által szolgáltatott magyarázatok szerint a virágport, amely fontos tápláléka a fiatal méheknek, a méhek szőrös kültakarójuk segítségével gyűjtik a virágokról. A méhek lábán szőrös sörték találhatók, amelyek lehetővé teszik számukra a virágpor begyűjtését, illetve annak csomókká formálását. A kaptár belsejében ezeket a csomókat leválasztják, és speciális gyűjtősejtekben helyezik el. Ezek közvetlenül a méz tárolására szolgáló sejtek mellett található lépek felületén helyezkednek el.

103. Bár egyszerűen bizonyítható, hogy a virágporból készült étrend-kiegészítőkből jelen lévő virágpor vitathatatlanul azok összetevőjét képezi, ugyanez a bizonyítás bizonyos magyarázatot igényel a mézben jelen lévő virágporral kapcsolatban.

106. A méz begyűjtése érdekében a méhészt eltávolítja a kaptárból a mézet tartalmazó lépeket, hogy azokat centrifugálja. A lépsejtekből ilyenkor a centrifugális erő hatására kiürül a méz. Ugyanakkor a mézet tartalmazó lépeken továbbra is elkerülhetlenül megtalálhatók a virágport tartalmazó sejtek. Ezért a virágport tartalmazó sejtek is kiürülnek a mézet tartalmazó sejtekkel egyidejűleg, a virágpor pedig összekeveredik a mézzel.³⁷

104. A mézről szóló 2001/110 irányelv II. melléklete tartalmazza a „méz összetételére

36 – Ezzel szemben a géntechnológiával módosított takarmányok kapcsán a rendelet 15. cikke (1) bekezdésének c) pontja semmilyen módon nem utal az „összetevők” fogalmára.

37 – Az étrend-kiegészítők formájában étkezési célra rendelt virágporok kapcsán K.H. Bablok és társai kifejtik, hogy a virágport a kaptárak bejáratánál elhelyezett „virágporcsapdák” révén gyűjtik be. Lényegében egy rácsról van szó, amelyen keresztül a kaptárba visszatérő dolgozók csak erővel tudnak áthaladni, aminek folytán a sűrűlódás miatt elvesztik a virágport. A csomók ilyenkor egy gyűjtőedénybe esnek, majd begyűjtik, megtisztítják és kiszárítják azokat.

107. Hangsúlyozni kell, hogy a 2001/110 irányelv II. mellékletének harmadik bekezdése szerint „[az] I. melléklet 2.b) viii. pontjának³⁸ sérelme nélkül sem a pollent, sem a méz egyetlen alkotóelemét nem lehet kivonni a mézből, kivéve ha ez az idegen szerves vagy szervesetlen anyag eltávolításakor elkerülhetetlen”.

108. E rendelkezésből az vonható le, hogy a virágpör olyan szerves anyag, amely a méz összetételének természetes alkotóeleme. Nem idegen testről, a méz tisztátalanságáról van szó, hanem egy szokásos alkotóelemről, amely elvben nem vonható ki abból.³⁹ Az, hogy a méz saját alkotóelemének minősül, a bekerüléstől, illetve a mézben található mennyiségtől független tulajdonság, mivel ezek a körülmények bizonyos, a méz készítése és begyűjtése során bekövetkező véletleneknek tudhatók be.

109. Ha most az „összetevő” fogalmára úgy utalok, ahogy az a 2000/13 irányelv 6. cikkének (4) bekezdéséből következik, elég

egyszerűnek tűnik számomra elfogadni, hogy a virágpör amellet, hogy a méz különös alkotóeleme, olyan anyag, amelyet a méz „előállításánál vagy készítésénél használnak fel”, és amely „a késztermékben még jelen van”.

110. A Bizottság által javasolt megkülönböztetés az „összetevő” és a „természetes alkotóelem” között, amellet, hogy elméleti jellegű, azzal a hatással járna, hogy kizárná a géntechnológiával módosított növényből származó virágpör jelenlétét a mézben, ami ellentétben állna a közösségi jogalkotónak az 1829/2003 irányelv (16) preambulumbekzdésében egyértelműen kifejezett szándékával, amely szerint arra a meghatározó kritériumra kívánt támaszkodni, hogy az élelmiszerben jelen van-e a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag. Emellet, ha úgy kellene tekintenem, ahogy azt a Bizottság sugallja, hogy ahhoz, hogy valamely anyag „összetevőnek” minősüljön, emberi beavatkozás révén kell az élelmiszerbe kerülnie, akkor meg kell állapítani, hogy a méz centrifugálással történő begyűjtése, amelynek hatására a virágpör a mézhez keveredik, éppen ilyen jellegű beavatkozás.

111. Véleményem szerint az is könnyen elfogadható, hogy a MON 810 kukorica mézben jelenlevő virágpóra a rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében „GMÓ-kból előállított” összetevőnek tekintendő. Az említett rendelet 2. cikkének 10. pontjában szereplő meghatározással összhangban ugyanis a szóban forgó virágpör GMÓ-ból „származik”,

38 – E rendelkezés a pollenszűrt méz speciális esetére vonatkozik, vagyis idegen szerves vagy szervesetlen anyag olyan jelentős eltávolításával nyert mézre, amely polleneltávolítást is eredményez. A 2001/110 irányelv (6) preambulumbekzdésé előírja, hogy erről a fogyasztót – a címkén feltüntetett megfelelő jelzéssel – pontosan tájékoztatni kell.

39 – A mézben jelen lévő virágpör lehetővé teszi a méz botanikai eredetének megállapítását. A *melisszopalinológia, vagyis a mézben jelenlevő virágpörök tanulmányozása lehetővé teszi a keverékek, illetve hamisítványok felderítését, illetve a tanúsított mézek összetételre vonatkozó jelzéssel való ellátását.*

és figyelemmel az első kérdéssel kapcsolatban kifejtettekre, nem tekinthető sem GMÓ-ból állónak, sem azt tartalmazónak.

112. Végül, ha elfogadtuk, hogy a virággpor a méz összetevője, és hogy GMÓ-ból előállított összetevőről van szó, úgy vélem, hogy az alapügyben szereplő mézet az 1829/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében ilyen összetevőt „tartalmazó” élelmiszernek kell tekinteni. E rendelkezés alapján tehát megállapítható, hogy ez a méz a rendelet hatálya alá tartozik.

113. E tekintetben nem fontos – az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés második vetületéről van szó –, hogy a méhésznek szándékában állt-e mézébe géntechnológiával módosított növényből származó virággport keverni, vagy sem.

114. A virággpor mézbe kerülésének módjára vonatkozó magyarázatok azt bizonyítják, hogy ez a keveredés, amelynek mértéke véletlenszerű, nem a méhészként akaratának eredménye, hanem a méz előállításához elválaszthatatlanul kapcsolódó folyamaté.

115. Az 1829/2003 rendelet alkalmazhatósága, amely azon alapul, hogy az élelmiszerben GMO vagy a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag van jelen

(objektív kritérium), nem függhet az e jelenlét szándékos vagy nem szándékos jellegén alapuló szubjektív kritériumtól. Egy ilyen szubjektív kritérium ellentétben állna az emberi egészség védelmének az 1829/2003 irányelv által követett céljával, mivel az a kockázat, amelyet a géntechnológiával módosított élelmiszer okozhat az emberi egészség tekintetében, független attól, hogy a szóban forgó anyagot tudatosan vagy nem tudatosan juttatták be.

116. Emellett, ahogy arra helyesen K. H. Bablok és társai is rámutatnak, a „GMÓ-kból előállított” fogalmának szubjektív kritériumon alapuló megszorító értelmezése oly módon korlátozná az 1829/2003 rendelet géntechnológiával módosított élelmiszerek címkézésére vonatkozó rendelkezéseinek hatályát, amely ellentétes lenne azok egyértelmű normatív tartalmával. A rendelet 12. cikke (1) bekezdésének b) pontjával összhangban ugyanis a GMÓ-kból előállított élelmiszereket mint olyanokat címkézni kell. E címkézési kötelezettség csak akkor szűnik meg, ha a GMÓ-kból származó anyag aránya nem haladja meg a 0,9%-ot, feltéve hogy ez az előfordulás véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen. Az utóbbi feltétel említése minden jelentőségét elveszítené, ha önmagában a GMÓ-kból származó anyag élelmiszerben való előfordulásának véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen jellege elegendő lenne ahhoz, hogy az elveszítse „GMÓ-kból származó” minőségét, és ezért kikerülne az 1829/2003 rendelet hatálya alól.

117. E megfontolások összességéből azt a következtetést vonom le, hogy az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 10. pontját úgy kell értelmezni, hogy ahhoz, hogy egy élelmiszer „GMÓ-kból előállítottnak” minősüljön, elegendő, ha az élelmiszer géntechnológiával módosított növényekből származó anyagot tartalmaz. Emellett ugyanezen rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontját úgy kell értelmezni, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó virágpport tartalmazó méz, illetve az ilyen virágporból készült étrend-kiegészítők GMÓ-kból előállított összetevőt tartalmazó élelmiszernek minősülnek. E tekintetben nem fontos, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó anyagot szándékosan jutatták be az élelmiszerbe, vagy sem.

118. Végül válaszolni kell arra az érvre is, amely szerint a méz mint állati eredetű élelmiszer ezen oknál fogva nem tartozik az 1829/2003 irányelv hatálya alá. A kérdést előterjesztő bíróság e tekintetben az Élelmiszerlánc- és Állat-egészségügyi Állandó Bizottság által 2004. június 23-i ülésén kibocsátott véleményre utal, amely szerint a méz, mint állati eredetű termék, nem tartozik a rendelet hatálya alá, mivel nem géntechnológiával módosított méhek termelik. Álláspontom szerint nem döntő feltételről van szó.

119. A 2001/110 irányelv I. mellékletének 1. pontjából kitűnik, hogy bár a méz a méhek által előállított anyag, az alapanyag egyszerre növényi (növényi nektár és élő növényi részek nedve) és állati (növényi nedveket szívó rovarok élő növényi részekén kiválasztott anyaga). Emellett megállapítottam, hogy ugyanezen irányelv II. mellékletének első bekezdése szerint a „méz [többek között] a begyűjtött mézből kivont [helyesen: a méz begyűjtése során bekerült] szilárd részecskékből [áll]”. Már kiemeltem, hogy a döntő kritérium ahhoz, hogy a méz az 1829/2003 rendelet hatálya alá tartozzon, a géntechnológiával módosított növényből származó anyag, a jelen esetben a virágpport jelenléte abban.⁴⁰

120. Emellett nem osztom a Bizottság véleményét, amely szerint az 1829/2003 irányelv (16) preambulumbekendését úgy kell értelmezni, hogy egyik állati eredetű termék sem tartozik az irányelv hatálya alá. A közösségi jogalkotó által e preambulumbekendésben hivatkozott példák – így a géntechnológiával módosított takarmányokkal etetett állatokból nyert termékek – célja csak annak illusztrálása, hogy mit takar a „GMÓ-val” előállított élelmiszerek kategóriája, amelyekben nem mutatható ki a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag. Álláspontom

40 – A kérdést meg lehetne közelíteni a mézben jelen lévő, géntechnológiával módosított növényből származó nektár szempontjából is. Ugyanakkor a jelen ügyben a probléma nem merül fel, mivel a MON 810 kukorica nem termel nektárt.

szerint ezek nem fejezhetik ki a közösségi jogalkotó azon szándékát, hogy kizárja az 1829/2003 rendelet hatálya alól azokat az állati eredetű termékeket, amelyek a mézhez hasonlóan géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyagot tartalmazhatnak.

3. cikke (1) bekezdésének c) pontja alapján tartozik a rendelet hatálya alá. Emellett a rendelet 2. cikkének 10. pontja értelmében azt „teljesen vagy részben GMÓ-kból származó, de GMÓ-kat nem tartalmazó[nak] vagy nem azokból álló[nak]” kell tekinteni.

121. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első két kérdéssel kapcsolatos elemzés alapján hasznosnak tartom összefoglalni, hogy mi az én értelmezésem az 1829/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő felosztással kapcsolatban, amelynek célja a rendelet hatályának meghatározása.

122. Összhangban azzal, amit az első kérdés elemzése kapcsán kifejtettem, kizárólag az élő, vagy másként fogalmazva biológiailag aktív élőlények képeznek GMÓ-kat. Ennélfogva az e rendelet 3. cikke (1) bekezdésének a) pontjában („élelmiszerként történő felhasználásra szánt GMÓ-k”), illetve 3. cikke (1) bekezdésének b) pontjában („GMÓ-kat tartalmazó vagy azokból álló élelmiszerek”) leírt kategóriák még élő szervezetek jelenlétét igénylik, vagyis olyanokét, amelyek reprodukcióra vagy genetikai anyaguk átadására képesek.

124. E tekintetben fontos hangsúlyozni, hogy az 1829/2003 rendelet (16) preambulumbekkezdésével összhangban egy élelmiszer e kategóriába sorolásánál meghatározó körülmény a géntechnológiával módosított alapanyagból származó anyag jelenléte. Utóbbi kifejezés túlmutat a szigorúan vett genetikai anyag pusztja jelenlétén, amely kifejezetten az örökítést szolgáló részeket tartalmazó nukleinsavakra utal (DNS). Szélesebben véve azon állati, növényi vagy egyéb eredetű anyagról van szó, amely a GMÓ-ból származik, és amely vagy tartalmaz géntechnológiával végzett módosításból származó DNS-t, illetve fehérjét, vagy sem. A genetikai anyag ilyen fennmaradása az élelmiszerben nehezen jelezhető előre, és az egyes élelmiszerfajtákon is múlik attól függően, hogy a géntechnológiával módosított alapanyag átalakítására vonatkozó folyamat eredményeként a genetikai anyag megsemmisül-e.⁴¹

123. Amennyiben egy élelmiszer élettelen vagy elpusztult, GMÓ-ból származó darabokat tartalmaz, az az 1829/2003 rendelet

41 – Például valószínű, hogy egy olyan, magas szinten finomított termék, mint a géntechnológiával módosított kukoricából nyert olaj, már nem tartalmaz DNS-nyomokat. Ugyanakkor ez a termék továbbra is az 1829/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdése c) pontjának hatálya alá tartozik.

125. Az élelmiszerek három kategóriájának így elvégezhető felosztása lehetővé teszi az utóbbi hatékony érvényesülését. Ha ugyanis úgy kellene tekinteni, hogy az első és második kategória magában foglalja azokat a GMÓ-kat, illetve a GMÓ-k azon részeit, amelyek biológiailag inaktívak, a „GMÓ-kból előállított élelmiszerek vagy GMÓ-kból előállított összetevőket tartalmazó élelmiszerek” kategóriájába csak azok az élelmiszerek tartoznának, amelyekben a DNS nem mutatható ki. Márpedig, ahogy azt különösen az 1829/2003 rendelet címkézésről szóló (21) preambulumbekzdése is kifejezi, a közösségi jogalkotó láthatóan nem kívánta, hogy figyelembe vegyék a géntechnológiával végzett módosításból származó DNS, illetve fehérjék kimutathatóságát a végtermékben.

126. A közösségi jogalkotó tehát – eltávolodva a végtermékben a géntechnológiával végzett módosításból származó DNS, illetve fehérjék jelenlétére vonatkozó kritériumtól, amely korábban hatályban volt (ahogy azt különösen a 1139/98 rendelet mutatja) – szélesíteni kívánta az 1829/2003 rendelet hatályát, az alá vonva a rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja révén minden GMÓ-ból származó terméket, függetlenül attól, hogy a végtermékben található-e a géntechnológiával végzett módosításból származó DNS, illetve fehérjék.

C – A harmadik kérdéstről

127. Előzetes döntéshozatalra utaló határozatában a Bayerischer Verwaltungsgerichtshof azt kérdezi, hogy az 1829/2003 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének és 4. cikke (2) bekezdésének rendelkezései együttesen, szövegükkel ellentétesen megszorítóan úgy értelmezhetők-e, hogy nem vonatkoznak az olyan élelmiszerekre, mint amilyen a méz, amelyek adott esetben rendkívül csekély, éppen hogy a kimutatható érték feletti mértékben tartalmaznak géntechnológiával módosított növényekből származó anyagot, a jelen esetben a MON 810 géntechnológiával módosított kukoricavonal virágporát.

128. Előadja, hogy a rendelet engedélyezésre vonatkozó rendelkezéseinek megszorító értelmezését indokolhatja az arányosság elve, ahogyan az a rendelet (24) preambulumbekzdésében a címkézés kapcsán kifejezésre kerül. Emlékeztet arra, hogy a géntechnológiával módosított virágpor bekerülése nem célirányosan történik, és az ilyen típusú kukorica termesztése esetén gyakorlatilag elkerülhetetlen.

129. Emellett a kérdést előterjesztő bíróság előadja, hogy mivel a MON 810 kukoricavonalra vonatkozóan a forgalombahozatali engedély 90/220 irányelv szerinti megadása keretében kockázatértékelést végeztek, amely során valamennyi esetlegesen kedvezőtlen környezeti hatást figyelembe vették, az a megoldás, amely szerint úgy tekintik, hogy e méz

forgalomba hozatala egy bizonyos határérték alatt nem esik az 1829/2003 rendelet 4. cikkének (2) bekezdésében foglalt tilalom hatálya alá, összeegyeztethető lehetne a rendelet védelmi céljával. Ehhez hozzáadódik, hogy MON 810-ből előállított vagy MON 810-ből előállított összetevőket tartalmazó különböző termékeket (például kukoricalisztet, kukoricasikért stb.) élelmiszerként közösségi szinten már engedélyeztek.

mézben azt eredményezi-e, hogy a mézre forgalombahozatali engedélyt kell szerezni. Ez a bíróság azt kéri a Bíróságtól, hogy állapítsa meg, hogy a rendelet 12. cikkének (2) bekezdésében, illetve 47. cikkének (1) bekezdésében szereplő tűrésű küszöbértékek analógiával alkalmazhatók-e a rendelet 4. cikkének (2) bekezdéséből következő forgalombahozatali engedély előírására.

130. A Bayerischer Verwaltungsgerichtshof ugyanakkor elfogadja, hogy az 1829/2003 rendelet szövegezése és felépítése, valamint a rendeletből következő egészségvédelmi cél kizárhatja a rendelet 4. cikkének (2) bekezdésében előírt forgalombahozatali engedélyezés ilyen megszorító értelmezését.

132. A MON 810 kukoricából⁴² származó virágpontot tartalmazó méz konkrét esetére vonatkozó kérdés megválaszolása érdekében mindenekelőtt meg kell állapítani e növényváltozat és az abból származó élelmiszerek jogállását egyrészt a GMÓ-k környezetbe történő szándékos kibocsátására, másrészt a géntechnológiával módosított élelmiszerekre vonatkozó közösségi szabályozásra figyelemmel.

131. Összefoglalva, harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kéri, hogy a Bíróság döntse el, hogy az 1829/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdését és 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az olyan kukoricaváltozataból, mint a MON 810 – amelyre a 90/220 irányelv alapján szereztek forgalombahozatali engedélyt, és amelynek csak bizonyos származtatott termékei engedélyezettek létező termékként az 1829/2003 rendelet 8. cikke (1) bekezdésének a) pontja alapján – származó virágpont nem szándékos jelenléte a

133. A MON 810 kukorica a GMÓ-k környezetbe történő szándékos kibocsátásának, vagyis főként a GMO termesztésének szempontjából a 90/220 irányelv – amelyet, ne feledjük a 2001/18 irányelv hatályon kívül helyezett és felváltott – alapján meghozott 98/294 határozat tárgya volt.

42 – Az alábbi megállapítások ugyanakkor érvényesek a virágpontból készült étrend-kiegészítőkre is.

134. Élelmezési szempontból több, a MON 810 vonalból származó terméket engedélyeztek a 258/97 rendelet alapján, amelyeket később mint létező termékeket jelentettek be, az 1829/2003 rendelet 8. cikke (1) bekezdése a) pontjának megfelelően.⁴³ Kukoricalisztról, kukoricasikérről, kukoricagrízről, kukoricakeményítőről, kukoricaglükózzról és kukoricaolajról van szó.

135. A Monsanto az 1829/2003 rendelet 11. cikkének alapján kérelmet nyújtott be az e termékekre vonatkozó engedély meghosszabbítása érdekében. E kérelem jelenleg is vizsgálat alatt áll.⁴⁴ A rendelet 11. cikke (4) bekezdésének alkalmazásában az engedély időtartama a döntés meghozataláig automatikusan meghosszabbodik.

136. A Monsanto és a lengyel kormány előadja, hogy amennyiben egy GMÓ-t a 2001/18 irányelv, vagy a korábbi szabályozás, vagyis a 90/220 irányelv alapján engedélyeztek, ez azt jelenti, hogy e GMO termesztésének valamennyi lehetséges környezeti hatását

értékelték, beleértve a géntechnológiailag módosított növények virágpór-kibocsátásához, illetve az e virágpór mézhez hasonló élelmiszerekbe történő bekerüléséhez kapcsolódó hatásokat is. Ennélfogva a jelen helyzet nem teszi szükségessé az 1829/2003 rendelet 4. cikkének (2) bekezdése szerinti forgalombahozatali engedély beszerzését.

137. Ezt az álláspontot nem osztom. Nem gondolom ugyanis, hogy egy, a 2001/18 irányelv alkalmazásában megadott engedély a GMO kibocsátásának vagy forgalomba hozatalának valamennyi következményére vonatkozna. Ha ez így lenne, az megkérdőjelezné az 1829/2003 irányelv hasznát, és a GMÓ-kból korlát, illetve élelmiszer-biztonsági szempontú értékelés nélkül lehetne élelmiszert készíteni, illetve azok korlátlanul kerülhetnének bele az élelmiszerekbe.

138. A 2001/18 irányelv horizontális hatályú norma, amely akkor alkalmazandó, ha egy ágazati jogszabály nem szabályozza a GMÓ-k felhasználását egy adott ágazatban. Az irányelv elsődleges célja, ahogy azt címe is jelzi, a GMÓ-k környezetre gyakorolt lehetséges hatásainak értékelése kibocsátásuk engedélyezése előtt.

43 – Csak az élelmiszerekre vonatkozó bejelentésekre hivatkozom, nem utalok a MON 810 kukoricából előállított takarmányokra vonatkozó bejelentésekre. Teljes kép a géntechnológiával módosított élelmiszerek és takarmányok közösségi nyilvántartásából nyerhető, amely elérhető a következő internetcímen: http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/gm_register_auth.cfm?pr_id=11.

44 – Lásd e tekintetben a Hatóság említett kérelemre vonatkozó tudományos véleményét (EFSA Journal (2009) 1149, 1–85. o.), amely elérhető a következő internetcímen: <http://www.efsa.europa.eu/fr/efsajournal/doc/1149.pdf>.

139. Az 1829/2003 rendelet a géntechnológiával módosított élelmiszerekre vonatkozó ágazati jogszabálynak minősül. Figelemmel

céljára a rendelet mindenekelőtt az ilyen élelmiszerek által az emberi és állati egészség tekintetében hordozott kockázatok tudományos értékelését írja elő. A környezeti kockázatot értékelés ugyan nem kizárt, de arra rendszereszerűen nem kerül sor.⁴⁵

140. A 2001/18 irányelv és az 1829/2003 rendelet így két egymást kiegészítő normának tűnik, amelyekből az első a GMÓ-k környezetbe történő szándékos kibocsátásának kockázataira koncentrálnak, míg a második célkeresztjében azok a kockázatok állnak, amelyeket a géntechnológiával módosított élelmiszerek az emberi és állati egészségre jelenthetnek. Az 1829/2003 rendelet által előírt elemzés sajátosságára figyelemmel nem lehet úgy tekinteni, hogy egy GMO 2001/18 irányelv alapján kiadott forgalombahozatali engedélye valamennyi, ezen GMÓ-t tartalmazó, abból álló vagy abból előállított élelmiszere vonatkozhat. Másként fogalmazva, a 2001/18 irányelv alkalmazásában megadott forgalombahozatali engedély nem érinti a géntechnológiával módosított élelmiszerek „biztonsági értékelését”, amelyet az 1829/2003 rendelet alapján el kell végezni, összhangban a rendelet (3) preambulumbekzdésének előírásával.

141. E rendelet 4. cikkének (2) bekezdéséből egyértelműen kitűnik, hogy egy emberi fogyasztásra szánt GMÓ-ra vagy egy, a rendelet 3. cikkének (1) bekezdése szerinti élelmiszere vonatkozó forgalombahozatali engedély feltétele egyrészt az 1829/2003 rendelet II. fejezetének 1. szakasza szerinti engedély megadása, másrészt pedig az engedélyezés vonatkozó feltételeinek tiszteletben tartása.

142. Vagy a rendelet 7. cikke alkalmazásában kiadott új engedélyről, vagy a rendelet 8. cikkével összhangban egy korábban a létező termékekre vonatkozó szabályozás alapján a termékekre kiadott engedély meghosszabbításáról van szó.

143. Emellett az 1829/2003 rendelet (11) preambulumbekzdése szerint „amikor e rendelet alapján egy élelmiszerek és/vagy takarmányok előállításánál használt GMÓ-t engedélyeznek, az abból a GMÓ-ból álló, azt tartalmazó vagy abból előállított élelmiszereket és/vagy takarmányokat nem kell e rendelet alapján engedélyezni, hanem azokra a GMÓ-ra megadott engedélyben említett követelmények vonatkoznak”.

45 – Erre a GMÓ-k, illetve a GMÓ-kat tartalmazó vagy ilyen szervezetekből álló élelmiszerek esetében kerül sor (lásd többek között az 1829/2003 rendelet 5. cikkének (5) bekezdését és 6. cikkének (4) bekezdését).

144. Vélhető-e úgy tehát, hogy a MON 810 kukoricából származó virágport nyomokban

tartalmazó méz olyan géntechnológiával módosított élelmiszer, amely az 1829/2003 rendelet alapján szabályszerűen engedélyezettnek tekintendő?

145. Hajlamos lennék igenlő választ adni erre a kérdésre, ha létezne egy olyan bizottsági határozat, amely felsorolás vagy különös korlátozás nélkül engedélyezné az olyan géntechnológiával módosított növényből előállított élelmiszereket, mint a MON 810 kukorica, hasonlóan a géntechnológiával módosított MIR604 (SYN-IR604-5) kukoricát tartalmazó, abból álló vagy abból előállított termékek forgalomba hozatalának az 1829/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet szerinti engedélyezéséről szóló, 2009. november 30-i 2009/866/EK bizottsági határozathoz.⁴⁶

146. Márpedig nem ez a helyzet a MON 810 kukorica esetében, amely tekintetében csak a kukoricaliszt, a kukoricásikér, a kukoricagríz, a kukoricakeményítő, a kukoricaglükóz és a kukoricaolaj tekinthető a rendelet alapján engedélyezett terméknek. Nem zárható ki, hogy az engedély e termékekre korlátozásának jelentősége van az élelmiszer-biztonság szempontjából, ezért helyesebbnek vélem úgy tekinteni, hogy az nem feleltethető meg egy általános, a MON 810 kukoricából előállított élelmiszerekre vonatkozó forgalombahozatali engedélynek.

147. A MON 810 kukoricára és származékos termékeire vonatkozó engedélyek jelenlegi állapotában úgy vélem tehát, hogy a fent említettektől eltérő egyéb, e növényváltozathoz előállítottak tekinthető élelmiszerekre az 1829/2003 rendelet alkalmazásában forgalombahozatali engedélyt kell szerezni. Ha ez a követelmény túlzónak tűnik a MON 810 kukorica származékos termékei által az emberi egészség tekintetében okozott kockázatokra figyelemmel, az illetékes hatóságoknak kell általános jelleggel engedélyezniük az e géntechnológiával módosított kukoricaváltozathoz előállított élelmiszerek forgalomba hozatalát.

148. Mindenesetre a forgalombahozatali engedély ilyen előírása által okozott kényelmetlenségeket és gyakorlati nehézségeket nem lehet kompenzálni az 1829/2003 rendelet olyan értelmezésével, amelynek eredményeként olyan küszöbértéket vezetnének be, amely mentesítené a vállalkozókat az ilyen engedély megszerzésétől.

149. A tūrési küszöbértékek egyébként nem hiányoznak teljes mértékben e rendeletből. Alkalmazásuk azonban pontosan körülírt esetekre korlátozódik.

150. Először, az 1829/2003 rendelet 12. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy a címkézési

46 – HLL 314., 102. o.

kötelezettséget „azokra az élelmiszerekre nem kell alkalmazni, amelyek az egyes összetevők vagy az egyetlen összetevőből álló élelmiszer legfeljebb 0,9 százalékos arányában olyan anyagot tartalmaznak, amely GMÓ-kat tartalmaz, azokból áll, vagy állították elő, feltéve hogy ez az előfordulás véletlen és technikailag elkerülhetetlen”. E túrési küszöbérték kizárólag a géntechnológiával módosított élelmiszerek címkézési kötelezettségére alkalmazandó. A közösségi jogalkotó ilyen irányú utalásának hiányában tehát analógiával nem alkalmazható a forgalombahozatali engedély megszerzésére vonatkozó kötelezettségre, ahogy az az 1829/2003 rendelet 4. cikkének (2) bekezdéséből következik.

151. Másodszor, a rendelet 47. cikkének (1) bekezdése 0,5%-os küszöbértéket állapít meg a közösségi jog alapján nem engedélyezett géntechnológiával módosított élelmiszerek véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen jelenlétére, amennyiben annak kockázatértékelése megtörtént, és az illetékes hatóságok kedvező véleményt adtak. Az élelmiszerek tekintetében kiemelésre kerül, hogy ha a jelenlét nem haladja meg a 0,5%-ot, akkor az nem minősül az említett rendelet 4. cikke (2) bekezdése megsértésének.

152. Tehát egy, a forgalombahozatali engedély megszerzésére irányuló kötelezettség alóli kivételről van szó, amely azonban csak egy olyan átmeneti intézkedést képez⁴⁷, amelyet, ahogy azt az 1829/2003 rendelet 47. cikkének (5) bekezdése kiemeli, csak a rendelet alkalmazásának időpontjától számított hároméves időtartamon belül kell alkalmazni. E kivétel tehát analógiával nem alkalmazható az alapügy tárgyát képező esetekhez hasonló esetekre.

153. Figyelemmel a GMÓ-kra vonatkozó uniós szabályozás jelenlegi állapotának összetevőire, a szubszidiaritás elve alapján a nemzeti hatóságoknak kell előírniuk azokat a szabályokat és eljárási mechanizmusokat, amelyek alkalmasak azon kellemetlenségek orvoslására, amelyek a géntechnológiával módosított és a hagyományos termények együttéléséből fakadnak, amennyiben az ilyen kellemetlenségek megoldása az uniós jogból közvetlenül nem következik. A termékeinek forgalomba hozatalában akadályozott méhészs gazdasági kárának megtérítése egyike ezeknek a megoldásoknak.

47 – Lásd az 1829/2003 rendelet (26) preambulumbekkezdését.

IV – Véggövetkeztetések

154. A fenti megfontolásokra tekintettel a Bayerischer Verwaltungsgerichtshof előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő válaszokat javaslom:

- „1) A géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályaon kívül helyezéséről szóló, 2001. március 12-i 2001/18/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikkének (1) bekezdését és a géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról szóló, 2003. szeptember 22-i 1829/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet 2. cikkének 4. pontját úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezések értelmében nem tekintendő »szervezetnek« a géntechnológiával módosított növényből származó virágpor, amely abban az időpontban, amikor a mézbe kerül, vagy étrend-kiegészítőként felhasználják, már nem alkalmas a növények reprodukciójában játszott szerepének betöltésére.
- 2) Az 1829/2003 rendelet 2. cikkének 10. pontját úgy kell értelmezni, hogy ahhoz, hogy egy élelmiszer »[géntechnológiával módosított szervezetekből] előállított« minősüljön, elegendő, ha ez az élelmiszer géntechnológiával módosított növényekből származó anyagot tartalmaz. Emellett e rendelet 3. cikke (1) bekezdésének c) pontját úgy kell értelmezni, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó virágport tartalmazó méz, illetve az e virágporból készült étrend-kiegészítők géntechnológiával módosított szervezetekből előállított összetevőt tartalmazó élelmiszerek. E tekintetében nem számít, hogy a géntechnológiával módosított növényből származó anyag szándékosan került-e az ilyen élelmiszerekbe, vagy sem.
- 3) Az 1829/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdését, valamint 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy egy olyan kukoricafajtából származó virágpor nem szándékos jelenléte a mézben, mint a MON 180 kukorica – amely a

géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról szóló, 1990. április 23-i 90/220/EGK tanácsi irányelv alapján forgalombahozatali engedélyt kapott, és amelynek e rendelet 8. cikke (1) bekezdésének a) pontja alapján csak bizonyos származékai rendelkeznek létező terméként engedéllyel – azzal a következménnyel jár, hogy e méz forgalomba hozatalához az említett rendeletnek megfelelően kiadott engedély szükséges. Az 1829/2003 rendelet 12. cikkének (2) bekezdésében és 47. cikkének (1) bekezdésében szereplő túrészi küszöbértékek analógia alapján nem alkalmazhatók a rendelet 4. cikkének (2) bekezdéséből következő forgalombahozatali engedély előírására.”